

5. Леся Українка. Листи: 1876–1897 / Упорядкування Прокіп (Савчук) В.А., передмова Агєєвої В. П. Київ: Комора, 2016. 512 с.
6. Овдійчук Л. Вивчення життєпису письменника на уроках літератури (естетичний аспект) / Л. Овдійчук // Українська література. № 11, 2013. – С. 17-20.
7. Українська література. Програма 5-9 класи. [Електронний ресурс]. // <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/onovlennya-12-2017/na-sajt-ukrayinska-literatura-5-9-z-chervonimdoc-2.pdf>
8. Українська література. Програма 10-11 класи. [Електронний ресурс]. // <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv>

Наталія Слободянюк
*студентка IV курсу СВО бакалавра
факультету філології й журналістики
імені Михайла Стельмаха
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
(Наук. керівн. – ст. викл. Пойда О. А.)*

ВИХОВАННЯ ЛЮБОВІ ДО РІДНОЇ ПРИРОДИ ПРИ ВИВЧЕННІ ОПОВІДАННЯ Г. ТЮТЮННИКА «ДИВАК» У 5 КЛАСІ

Екологічна культура – це напрям соціальної діяльності та мислення, від якого певним чином залежить повноцінне існування сучасного суспільства, його розвиток у майбутньому [6, с. 2–3].

Невтішний стан навколишнього середовища, який значно впливає на здоров'я людей, тривалість їх життя та можливість безпечного існування, дає поштовх до роздумів про наше майбутнє. Важливо, щоб всі стали на захист природи, тому одне із основних завдань у сучасній школі – виховання підростаючого покоління. Перша сходинка екологічного виховання розпочинається ще в початковій школі, де учні збагачують знання про природне й соціальне оточення, знайомляться з загальною картиною світу і формують моральне й естетичне ставлення до оточення [6, с. 3].

Мета дослідження – визначення шляхи формування шанобливого ставлення до природи засобами художньої літератури, зокрема у 5 класі.

Природа, її велич та краса залишаються нашим головним скарбом. Екологічна культура – це культура всіх видів людської діяльності, пов’язаних з пізнанням, освоєнням і розумінням природи. Культура любові до природи складається із знання та розуміння екологічних нормативів, усвідомлення необхідності їх дотримання, формування почуття громадянської відповідальності за долю природи [1, с. 33–35].

Екологічна культура – одна із складових частин світової культури, якій притаманне чітке усвідомлення важливості сучасних екологічних проблем і їх вплив на майбутній розвиток людства. Свідоме оволодіння екологічною культурою має розпочинатися ще у ранньому віці, коли у дитини формуються загальнокультурні уміння. Саме у школі учні отримують знання і поради щодо того, як берегти природу, охороняти навколишнє середовище та шанувати її. У 5 класі розпочинається наступна ланка формування екологічної культури, екологічного мислення, засвоєнням екологічних знань [2, с. 228–233].

Через те, що проблема взаємовідносин людини з природою загострюється, перед сучасними педагогами стоїть завдання підготувати молоде покоління до того, щоб вивести людство зі стану глибокої екологічної кризи, у якій воно опинилось через незнання або ігнорування законів взаємин суспільства і природи.

Ще у першій половині XI століття за князювання Ярослава Мудрого, а потім Володимира Мономаха в Київській Русі навчання проводилось у природному середовищі, де діти вчилися шанувати довкілля. Однією з важливих праць є «Повчання дітям» Володимира Мономаха – це перший методичний лист нащадкам про цінність природи, вміння користуватися її багатствами, піклуватися про неї. В центрі уваги українського філософа Григорія Сковороди питання: природа, людина та її щастя. Він вважав, що «...дуже важливо не допустити, щоб шкільні двері закрили від свідомості дитини оточуючий світ» [1, с. 33–35].

Проблему екологічного виховання досліджували І. Абалкіна, В. Крисаченко, С. Куркуленко, І. Моткін, Л. Курняк, Н. Науменко, Л. Процюк та інші.

На етапі осмислення єдності людини з природою корисно використати методи і форми, які можуть актуалізувати ціннісні орієнтації, усвідомити важливість екологічної проблеми, викликати емоційний стан, співчуття.

Такий стан можна створити за допомогою емоційної розповіді, вірша, показу слайдів, відвідування парку, лісу. Важливе місце тут відводиться навчальним завданням.

На етапі формування екологічної проблеми застосовують методи, які стимулюють пізнавальну діяльність. При цьому ефективними є евристична бесіда, проблемний виклад матеріалу, диспут, виконання завдань типу «що буде, коли...» тощо.

На етапі теоретичного обґрунтування взаємодії суспільства і природи потрібно поєднувати такі форми і методи навчання: конкурси рефератів, завдання з моделювання ситуацій морального вибору: «Яким афоризмом можна виразити Ваше ставлення до природи?».

Важливе місце в обґрунтуванні взаємодії суспільства і природи займають спостереження під час екскурсій, практикумів у природі, походів. Спілкування з природою викликає емоційно значимі переживання [3, с. 76–80].

Існує думка, що людина краще захищатиме природу, коли багато про неї знає. Проте екологічна освіта – це лише екологічні знання, надбані людиною. Набагато важливішим є екологічне виховання, яке засвоює людина під час особливої екологічної моралі, етики відношення природи і людини. При цьому екологічна мораль й екологічна етика за своєю суттю є глибоко гуманістичними [3, с. 76–80].

Важливим показником екологічної культури є рівень нашого спілкування з природою. Проте рівень цей не показує високих показників. Відомий вчений Лев Конторович зауважував: «Низька культура

природокористування не є результатом низького рівня науково-технічної думки, а є наслідком відсутності у нас етики» [5, с. 143–148].

На даний момент екологічна освіта та виховання вимагають вдосконалення, потребують педагогічного осмислення проблеми, враховуючи структуру знань з екології, сучасного рівня розвитку природничої науки, визначення соціальних функцій екології у суспільстві [4, с. 3–4].

Вивчення й узагальнення існуючих навчальних програм, підручників, посібників та нормативних документів з приводу екологічної культури вказують на необхідність удосконалення концепції екологічного виховання, яка б була невід’ємною складовою гуманітарної освіти; була цілісною в методологічному аспекті, значною мірою базувалась на національних традиціях та звичаях; була добре вивчена з філософських та психолого-педагогічних позицій.

Екологічну освіту й виховання потрібно розвивати у школярів не лише у навчальному закладі, а й у сім’ї та в післяшкільний період. Для вдалого розвитку екологічної вихованості учнів вагомий вплив має виховна робота, що проводиться в позашкільний час, оскільки так формуються важливі риси характеру особи, а спілкування з природою відіграє головну роль.

В.О. Сухомлинський стверджував: «Якщо добрі почуття не виховані у дитинстві, їх ніколи не виховаєш... У дитинстві людина повинна пройти емоційну школу – школу вихованця добрих почуттів» [9, с. 640].

Школа ставить перед собою такі освітні, виховні та розвиваючі завдання:

- формування в учнів здібностей піклування за природою та збереження її багатств;
- формування в школярів найбільш правильних шляхів захисту природи;
- розвиток в учнів вмінь і навичок, які дають можливість продуктивно діяти в довкіллі щодо питань екології;

- удосконалення потреби у спілкуванні і прагненні пізнавати багатства природи;

- активізація діяльності, яка спрямована на покращення стану природи [5, с. 143–148].

Любив природу не для власної насолоди, а для самої ж природи і видатний український письменник-шістдесятник Григійр Тютюнник. Письменник умів проникнути в таємничий світ природи, щоб побачити всю його красу. Він писав про дерева, квіти, рослини, немов вони живі істоти. Навіть звірі, що є героями його творів, уміють відчувати, співпереживати разом з людьми, а інколи краще них. Григійр Тютюнник умів художнім словом намалювати яскраву пейзажну картину і створити справжній творчий шедевр. Доказом цього є чудове оповідання письменника «Дивак».

У багатьох творах Григора Тютюнника головними героями є діти. Саме цей образ для нього – найулюбленіший і найкращий. У образі дитини прозаїк утілював ті свої найщиріші почуття, що давали йому внутрішній поштовх творити нову художню реальність [8, с. 221–237].

Дитина – чисте, незіпсоване створіння, яке протиставляється злу. У цьому образі письменник втілює моральні критерії. Оповідання «Дивак» насичене різними подіями, крізь призму яких ми бачимо світ зором дитини, яка відрізняється від інших. Хлопчик шанобливо ставиться до природи, що є прикладом для багатьох школярів. Важливо, що при вивченні цього твору учитель застосовував прийом компаративного аналізу, співставивши із «Звуком павутинки» В.Близнаця та «Матеньким принцом» А. Екзюпері.

До речі, на етапі роботи над текстом варто обов'язково провести словникову роботу, що значно поповнить лексичний запас учнів, зокрема як і про побут, так і про природу: дивак, бір, зазимки, зяє, прірва, лід молодий, клямка, очіпки, бовдур, смілка, порастєся, окоренок, погицав, гатки, вигін, мії, палі, кушир, пірце, гирунчик, жлуктечко, ринка, макітра бокаса, верчики, забейкався, ятері, пужално, річняки, неглемезда, черінь, сторчака тощо.

Оповідання «Дивак» заслуговує на особливу увагу. По-перше, у цьому творі порушено дві проблеми, які є важливими на сьогоднішній день: взаємини людини з природою та людини з людиною.

Головний герой оповідання – хлопчик Олеся отримав прізвисько Дивак через те, що любить і піклується про кожну тварину, кожну билінку. Прикро, що інші герої твору не мають таких відносин з природою і ставляться до неї як споживачі. Не виявивши свого страху, Дивак заборонив хлопцям, своїм однокласникам, ламати лід, рятував маленьку рибку від щелеп щуки, не дозволяв дідусеві батогом бити коней. Погляди хлопчика протиставляються досвідові дідуса, який вважає, що для того, щоб добитися успіху у житті, потрібна сила [10, с. 111–120]. Під час дослідження образу головного героя варто запропонувати учням створити асоціативне гроно за допомогою хмаринки тегів, наприклад, як на мал. 1. Такому підсумку має передувати робота над рисами характеру хлопчика, в результаті чого учні мають для себе визначити особливості цієї дитини:

- Нестандартне, яскраво виражене сприйняття навколишнього світу обдарованим хлопчиком.
- Милосердя, небайдужість вразливої дитини до всього живого.
- Допитливість і спостережливість Олеся.
- Бажання займатися творчою працею, протест проти загальноприйнятих правил.
- Спроби Олеся розібратися у власній сутності.

Мал. 1.

На підсумковому етапі пропонуємо запропонувати учням написати листа до героя оповідання Григора Тютюнника «Дивак» і поділитись своїми думками про ставлення до природи рідного краю.

Отже, учні усвідомлять, що Григiр Тютюнник висловив свої погляди на ставлення людини до природи та один до одного, які близькі сучасному поколінню, існування якого залежить від того, чи зможемо ми цінувати неповторність природи і берегти її.

Григiр Тютюнник стверджував гуманістичні ідеали, любов до природи і повагу до особистості. Кожна людина неповторна та особлива, заслуговує на повагу. Це - вічні моральні цінності, які ніколи не старіють. Тому твори Г. Тютюнника завжди будуть актуальні.

Уроки, які удосконалюють в учнів шанобливе ставлення до навколишнього середовища, емоційно збагачують навчально-виховний процес, допомагають учителю системно сформувати необхідні уявлення про довкілля. Важливо те, що такі уроки – цікаві, вони не втомлюють учнів, а навпаки їх зацікавлюють [7, с. 192].

Отже, екологічна освіта і виховання – одне із важливих і актуальних завдань сьогодення, і шляхи її вирішення слід шукати негайно. Природа потребує охорони, а людина може стати її захисником. Тому так важливо приділяти екологічному вихованню велику увагу у навчально-виховному процесі, зокрема при вивченні української літератури.

Список використаних джерел

1. Бенєка А. Екологічна освіта: стан і завдання. Рідна школа. 1995. № 6. С. 33–35.
2. Волкова Н.П. Педагогіка. Київ : Вид. центр «Академія», 2002. С. 228–233.
3. Вороніна Л.П. Структура діяльності вчителя щодо здійснення між предметних зв'язків. Педагогіка. Київ : 1984. Вип. 23. с. 76–80.
4. Дробноход М. Філософія екологічної освіти. Освіта.1996. с. 3–4.

5. Екологічне виховання учнів як основа для забезпечення екологічного майбутнього людини. Основи екологічних знань. Тернопіль : 1994. С. 143–148.
6. Петровська Мирослава Екологічна культура : методичні рекомендації для самостійної роботи студентів. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2013. С. 3.
7. Ситченко А.Л. Від героя до автора. Посібник для вчителів. Тернопіль : 1993. 192 с.
8. Степанишин Б.І. Викладання української літератури в школі. Київ : Проза, 1995. С. 221–237.
9. Сухомлинський В.О. Вибрані педагогічні твори: В 3-х т. Т.1, Москва : 1979–640 с.
10. Тютюнник Г. Дивак. Позакласне читання. 5 кас: Хрестоматія творів, рекомендованих для позакласного читання. Тернопіль : Джура, 2003. С. 111–120.

Валерія Ярошенко

студентка IV курсу СВО бакалавра

Вінницького державного педагогічного університету

імені Михайла Коцюбинського

(Наук.керівн. –старший викладач Пойда О. А.)

ВИКОРИСТАННЯ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ПРЕЗЕНТАЦІЙ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ У 5 КЛАСІ

Зважаючи на сьогоднішній технічний прогрес у країні, у жодній сфері людської діяльності неможливо обійтися без комп'ютерних технологій. Навіть якщо взяти до уваги різні типи шкіл у містах України, ми можемо спостерігати, що поступово в усіх закладах загальноосвітнього типу в